

УДК 37.013.42:796.011.3

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ

Красницька О.В., к. пед. н.,
викладач кафедри психології і педагогіки

Національний університет фізичного виховання і спорту України

У статті порушено проблему сімейної депривації в інтернатних закладах спортивного профілю. Розкрито сутність профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю, окреслено її завдання та зміст технологічного забезпечення профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю.

Ключові слова: профілактика, сімейна депривація, вихованці інтернатних закладів спортивного профілю, профілактика сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю, технологічне забезпечення профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю.

В статтю затронута проблема семейной депривации в интернатных заведениях спортивного профиля. Раскрыта сущность профилактики семейной депривации воспитанников интернатных заведений спортивного профиля, определены ее задачи и содержание технологического обеспечения профилактики семейной депривации воспитанников интернатных заведений спортивного профиля.

Ключевые слова: профилактика, семейная депривация, воспитанники интернатных заведений спортивного профиля, профилактика семейной депривации воспитанников интернатных заведений спортивного профиля, технологическое обеспечение профилактики семейной депривации воспитанников интернатных заведений спортивного профиля.

Krasnytska O.V. TECHNOLOGICAL ASPECTS OF PREVENTION OF FAMILY DEPRIVATION PUPILS OF BOARDING SCHOOLS SPORTS PROFILE

The article raised the issue of family deprivation in institutions sports profile. The essence of prevention of family deprivation pupils of boarding schools sports profile outlines its objectives and content of the process for the Prevention of family deprivation pupils of boarding schools sports profile.

Key words: family deprivation, pupils of boarding schools of sports specialization, preventive measures of family deprivation of foster children in boarding schools of sports specialization, technological support for the preventive measures of family deprivation of children in boarding schools of sports specialization.

Постановка проблеми. Сім'я як провідний інститут виховання дитини формує в неї систему цінностей і переконань, сприяє відчуттю безпеки та захищеності, забезпечує ідентифікаційне засвоєння соціальних ролей, є основним фактором становлення майбутнього сім'янина. Часткова чи повна ізоляція дитини від сімейного середовища призводить до емоційного дисбалансу, втрати соціально-рольових орієнтирів, створює бар'єри для успішної адаптації та інтеграції особистості в соціум. Особливо актуальною є проблема подолання кризи відсутності сім'ї для вихованців інтернатних закладів, оскільки перебування дітей у них, відірваність від сім'ї, позбавлення умов сімейного виховання породжують ситуацію сімейної депривації. Специфічним видом інтернатних закладів є інтернатні заклади спортивного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми профілактики та подолання сімейної депривації досліджувалися як зарубіжними (О. Золотарьова, А. Рубченко, О. Соловйова), так і вітчизняними (Г. Ля-

люк, О. Максименко, А. Полянничко, Л. Протасенко) вченими. Низка досліджень присвячена роботі спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю, а саме: аналізу їх діяльності в Україні (С. Стадник), культурно-просвітницькій роботі з дітьми в інтернатних закладах спортивного профілю (О. Чигирин), особливостям виховання моральних якостей учнів спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю (А. Тіняков). Проте у наукових дослідженнях не окреслено проблему профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в розкритті сутності профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів та технологічного забезпечення профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Профілактику сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортив-

ного профілю визначено як упровадження комплексу соціально-педагогічних методів і форм роботи, спрямованих на попередження та зменшення впливу факторів і локалізацію наслідків сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю [2, с. 88].

Серед завдань профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю нами виділено такі:

- діагностика стану сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю;
- прогнозування результатів вирішення проблеми;
- передбачення можливих негативних явищ у поведінці вихованців інтернатних закладів спортивного профілю;
- виявлення й усунення причин, що сприяють появі сімейної депривації;
- визначення критеріїв і показників сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю;
- надання своєчасної соціально-педагогічної підтримки вихованцям інтернатних закладів спортивного профілю;
- розробка технологічного забезпечення профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю;
- посилення педагогічного впливу (залучення по можливості батьків до співпраці, класних керівників, вихователів, соціальних педагогів, практичних психологів);
- підвищення рівня поінформованості батьків і педагогів щодо проблеми сімейної депривації;
- зниження рівня впливу факторів і локалізація наслідків сімейної депривації [2, с. 89].

Успішна реалізація профілактичних завдань можлива за умови правильного вибору стратегій і моделей профілактики. Сьогодні у працях В. Лютого, Т. Журавель, Н. Зимівець, Е. Чарлтона є різні підходи до характеристики стратегій профілактики.

У своєму дослідженні ми ґрунтувались на підході Т. Журавель і розглядали процес профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю через реалізацію стратегії запобігання й подолання та стратегії нормалізації негативного впливу. Нами було використано такі моделі профілактики, як поширення фактичних знань, навчання позитивної поведінки і зменшення шкоди.

Профілактична робота в рамках моделі поширення фактичних знань сприяла поповненню арсеналу знань як вихованців інтернатних закладів спортивного профілю, так і їх батьків, педагогів закладів про яви-

ще сімейної депривації в закладі, можливі її причини й наслідки, особливості впливу сімейної депривації на вихованців і шляхи вирішення цієї проблеми, а також значення сім'ї, сімейного виховання для розвитку та становлення гармонійно і всебічно розвинутої особистості.

Модель навчання позитивної поведінки передбачала виявлення причин негативних явищ у середовищі інтернатного закладу спортивного профілю. Ними, наприклад, можуть стати прояви конфліктності та агресивності, різкого реагування на критику, замкнутість, схильність до усамітнення через відірваність дітей від сім'ї, невміння розв'язувати особистісні проблеми, з якими вони зустрічаються в закладі. Профілактична робота була спрямована на розвиток у вихованців інтернатних закладів спортивного профілю вмінь і навичок задовольняти свої потреби й долати проблеми позитивним чином, на розвиток у них навичок конструктивної взаємодії, звертання за допомогою до персоналу закладу.

Модель зменшення шкоди теж мала свою ефективність у процесі профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю. Оскільки специфіка навчально-виховного і спортивно-тренувального процесу в цих закладах передбачає нечасте відвідування рідної домівки вихованцями, проблема сімейної депривації буде існувати, але завдяки профілактичній роботі можливо знизити її рівень прояву та сприяти локалізації негативних факторів. Профілактична робота полягала у створенні найбільш комфортних умов життєдіяльності дітей у закладі, наближених до сімейних, а також залученні до співпраці батьків вихованців.

Технологічне забезпечення профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю – це комплекс організаційних форм соціально-педагогічної роботи, що передбачає оптимізацію ресурсів і спрямування можливостей інтернатних закладів спортивного профілю на реалізацію завдань профілактики сімейної депривації вихованців [2, с. 132]. Його розробка ґрунтувалася на основі визначених критеріїв і показників сімейної депривації: пізнавальний (нехтування навчальною діяльністю, обмеженість пізнавальних інтересів, невизначеність світоглядних позицій), емоційно-вольовий (невпевненість у своїх силах, самотність, емоційна нестабільність), комунікативний (конфліктність, комунікативна відстороненість, схильність до усамітнення).

З метою впровадження форм роботи із забезпечення профілактики сімейної де-

привації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю до співпраці були залучені класні керівники, вихователі, соціальні педагоги, практичні психологи інтернатних закладів спортивного профілю.

Технологічне забезпечення складало комплекс організаційних форм соціально-педагогічної роботи з вихованцями, батьками, педагогами.

Для мінімізації нехтування навчальною діяльністю, обмеженості пізнавальних інтересів, невизначеності світоглядних позицій було впроваджено такі форми соціально-педагогічної роботи: читацька конференція «Ідеал сім'ї на сторінках сучасної української поезії та прози», екскурсія в музей сучасного мистецтва України «Сімейні цінності – родинні зв'язки», конкурс радіовиступів «Ідея вірності материнському заповітові» (за повістю Б. Антоненка-Давидовича «Слово матері»), ерудит-шоу «Це ми не проходили», виховні години («Читати – модно та цікаво!», «Традиції української родини», «Сімейні цінності»), сімейні інтелектуальні ігри («Літературний диліжанс», «Щасливий випадок»), вікторина «Родина як зірка єдина».

Низка форм соціально-педагогічної роботи: родинна вітальня «Дерево з коріння починається, а людина – з сім'ї», тематичний вечір «Формула кохання» (до Дня святого Валентина), захист проєктів «Сімейне свято», конкурс театралізованої пісні та кулінарних виробів «Ой, у вишневому гаю», терапевтичне заняття «Смійтеся на здоров'я» була спрямована на зменшення у вихованців невпевненості у своїх силах, самотності, емоційної нестабільності.

Спілкування вихованців із батьками за допомогою Skype-зв'язку, інтернет-листування, ток-шоу «Чи потрібні нам поради старших?», вечір спілкування батьків і дітей «Діти – дзеркало сім'ї», вечір спілкування «Увесь світ – театр, і всі ми в ньому актори...», вечір родинних традицій і звичаїв, круглий стіл «Як я бачу своє майбутнє» сприяли зниженню конфліктності, комунікативної відстороненості, схильності до усамітнення.

З урахуванням більшості показників сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю було розроблено комплексні форми соціально-педагогічної роботи (програма «Формула твого успіху», родинні свята («Шануй батька свого і матір свою...», «День народження сім'ї», «Уклонімося низько матерям», «Моя сім'я – моя фортеця»), театралізоване свято «Українське весілля», тематичні дні (День батька, День матері, Міжнародний день сім'ї) тощо.

Стрижнем технологічного забезпечення стала комплексна програма «Формула твого успіху», що містила 13 занять у формі виховних годин із елементами тренінгу, терапевтичних занять, консультацій і годин спілкування. Її мета полягала у спрямуванні вихованців інтернатних закладів спортивного профілю на збагачення індивідуального досвіду самопізнання, самооцінки, самовизначення й самореалізації. Структуру комплексної програми склали: виховні години з елементами тренінгу («Хочу! Знаю! Можу!», «Як досягнути життєвого успіху», «Долаємо тривогу і невпевненість у собі», «Поразки та невдачі не скорять нас», «Упевнений Я», «Розбуди в собі лідера», «Як зняти емоційну напругу», «Командний дух – запорука перемоги»), години спілкування («Життя без конфлікту»), консультації («Вихід завжди є»), терапевтичні заняття («Дружба – кращі ліки від самотності», «Як жити в мирі та злагоді з собою», «Усьому є своя міра»). Головним чином програма спрямована на подолання показників за емоційно-вольовим критерієм. Виховні години з елементами тренінгу побудовані як вид інтерактивної взаємодії з використанням мозкових штурмів, вправ, ігор. Терапевтичні заняття проводилися з використанням методу казкотерапії та використанням різноманітних вправ.

Серед комплексних форм соціально-педагогічної роботи в рамках технологічного забезпечення профілактики сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю важливе місце посіли родинні свята й тематичні дні.

Родинне свято – це день радості й свята з участю батьків та членів родини. Цілями родинного свята «Шануй батька свого і матір свою...» були поповнення знань вихованців про традиції шанування батька і матері в українській історії та прикладному мистецтві; сприяння формуванню вміння прислухатися до думки батьків, використовувати їхню життєву мудрість; розуміння необхідності знань і використання національних надбань українського народу; сприяння розвитку естетичних почуттів; формування вміння працювати в команді, розвитку організаційних здібностей, фантазії, уявлення; сприяння створенню такої виховної ситуації, що вплине на виховання поваги до батьків, товаришів, а також до родинних традицій і звичаїв та створення ситуації емоційного комфорту від участі у спільній справі.

Родинне свято «Моя сім'я – моя фортеця» було спрямоване на поповнення знань вихованців про сім'ю, сімейні цінності й традиції; сприяння вихованню любові й поваги до найближчих людей (батька та матері),

бажання допомагати їм; розвиток навичок співпраці, надання допомоги один одному; навчання бути уважними, чесними, завжди пам'ятати рідну домівку; створення умов для формування почуття обов'язку перед батьками; сприяння розвитку здібностей до міжособистісної взаємодії.

Особливістю родинного свята «День народження сім'ї» стало започаткування в сім'ях вихованців інтернатних закладів спортивного профілю святкування дня народження своєї сім'ї. Призначення дат було різноманітним, наприклад, день знайомства батька й матері, день весілля батьків, день народження вихованця закладу тощо. Але в інтернатному закладі було визначено, що кожного року проводитиметься загальне свято, адже інтернатний заклад спортивного профілю теж є однією великою сім'єю.

Родинне свято «Уклонімося низько матерям» проводилося з нагоди Міжнародного жіночого дня 8 Березня. Вихованці інтернатних закладів мали змогу привітати своїх мам, зробити для них творчі подарунки, висловити свої почуття, подякувати за любов і турботу. Цілями свята стало сприяння поглибленню знань дітей про значення матері в житті людини, вихованню глибоких почуттів любові й поваги до матері, формуванню таких духовних якостей, як усвідомлення свого обов'язку перед батьками, бажання надати шану батькам.

Підводячи підсумок, можна визначити загальні цілі родинних свят: поповнення знань вихованців про сім'ю, сімейні цінності й традиції, сприяння створенню дружніх і теплих стосунків між батьками і дітьми, подоланню самотності у вихованців інтернатних закладів спортивного профілю, створенню відчуття єдності вихованців із сім'єю.

Тематичний день – це довготривала, масова, комплексна форма соціально-педагогічної роботи, що реалізується через сукупність окремих простих форм роботи, що розгортаються на багатьох тематичних майданчиках [1].

Тематичний день батька був направлений на те, щоб поповнити знання вихованців про роль батька в житті та майбутньому дитини; сприяти створенню відчуття єдності вихованців із сім'єю, зміцненню духовних зв'язків дітей із батьками, виховуванню любові й поваги до батька, родини, близьких людей; створенню атмосфери радості від участі у спільній справі.

Тематичний день батька передбачав проведення таких заходів: конкурс сімейних гербів і логотипів; літературна вітальня «Слово про тата»; перегляд фільму «Папаши»; конкурс «Джентльмен – 2014»; конкурс

ретро-танцю «Дискотека наших батьків».

На літературній вітальні «Слово про тата» вихованці інтернатних закладів спортивного профілю висловили подяку своїм батькам, читали вірші про тата як українських поетів, так і власні. На подолання таких показників, як невизначеність світоглядних позицій, самотність, комунікативна відстороненість був спрямований перегляд вихованцями фільму «Папаши», у якому висвітлюється роль батька у вихованні дітей.

Дієвою, на нашу думку, формою роботи став конкурс «Джентльмен – 2014». До участі були запрошені всі бажаючі. Для цього вони проходили реєстрацію в педагога-організатора закладу, отримували завдання, після чого проходили декілька відбіркових етапів. До фінальної гри було визначено дев'ять претендентів на перемогу. Фіналісти змагалися в конкурсах «Ерудит», «Етикет», «Супергосподар», «Супернянь», «Супермен», «Перемовини», «Дикі танці». Нагородження проводилося в усіх номінаціях.

Після конкурсної програми «Джентльмен – 2014» було оголошено конкурс ретро-танцю «Дискотека наших батьків», у якому брали участь також усі бажаючі. Вихованці разом із батьками презентували свій танець під музику 90-х.

Тематичний день матері був спрямований на поповнення знань вихованців про роль матері в розвитку та становленні особистості; розкриття перед вихованцями інтернатних закладів спортивного профілю краси материнської любові й вірності; сприяння вихованню почуття поваги, шани і вдячності до матері, чуйності й доброти до найріднішої людини; показ величчї жінки-матері, її ролі в житті кожного з нас; підтримання емоційного зв'язку вихованців із матір'ю.

День матері передбачав проведення таких форм роботи: творчий сніданок; виготовлення подарунків для мам; конкурс плакатів «До твоїх схилиюсь я долоней»; літературна вітальня «Мати – берегиня роду»; перегляд фільму «Мами»; концертна програма «Ми даруємо тепло своїх сердець».

Святкування Міжнародного дня сім'ї знайшло підтримку і педагогів, і батьків, і вихованців. Його цілі – поповнити знання вихованців про Міжнародний день сім'ї як важливе цивілізаційне свято, визначити причини його виникнення; сприяти з'єднанню батьків і вихованців, створенню відчуття сімейної атмосфери в закладі, вихованню в дітей почуття вдячності батькам за їх любов і турботу, надання батьками емоційної підтримки вихованцям.

До святкування Міжнародного дня сім'ї було підготовлено такі форми роботи: ви-

ставка сімейних фото «Родинні світлини»; флеш-моб «Батьки – наші друзі»; захист сімейного хобі; квест «Пошуки сімейних скарбів»; родинне свято «Тато, мама і я – спортивна сім'я».

Для організації виставки сімейних фото всі бажаючі вихованці принесли фото своєї сім'ї, родини, близьких друзів. Обмеження з тематики не було. Учасники експериментальних груп готували колажі з цими фотографіями.

Захист сімейних хобі надав можливість дізнатися, чим займаються у вільний час інші сім'ї, а також презентувати свої улюблені заняття.

Задоволення батькам і вихованцям надав квест «Пошуки сімейних скарбів», під час якого вони виконували різноманітні завдання науково-пошукового характеру, отримуючи відповідні карточки з буквами. У фінальній частині, склавши всі карточки, кожна сім'я мала отримати вислів «Сім'я – це найдорожчий скарб».

Родинне свято «Тато, мама і я – спортивна сім'я» було проведено в кожному класі окремо з метою залучення якомога більшої кількості вихованців та їх батьків.

Отже, святкування Дня батька, Дня матері, Міжнародного дня сім'ї, проведення низки родинних свят дали можливість вихованцям більше часу проводити зі своїми батьками, частіше їх бачити, розповісти віч-на-віч про свої успіхи й поразки, продемонструвати батькам свої можливості, отримати від них підтримку, а батькам – побачити нові якості своїх дітей, оцінити рівень їх розвитку, проявити батьківську любов і турботу, а також у цей час поспілкуватися з класними керівниками, тренерами. Проведення цих форм роботи сприяло зменшенню рівня самотності, комунікативної відстороненості та схильності до усамітнення вихованців інтернатних закладів спортивного профілю.

Соціально-педагогічна робота з вихователями, класними керівниками, соціальними педагогами та практичними психологами проводилася у формі лекцій («Сімейна депривація як бар'єр на шляху розвитку особистості дитини», «Міжособистісні стосунки в підлітковому колективі») і педагогічних семінарів («Деприваційні стани підлітків та шляхи їх запобігання», «Як сприяти подоланню відчуженості у стосунках вихованців закладів і членів їх родин»).

Залучення батьків вихованців інтернатних закладів спортивного профілю до соціально-виховного процесу відбувалося шляхом упровадження батьківського лекторію (лек-

ції: «Особливості навчання та виховання дітей підліткового віку», «Роль батьків у вихованні», «Сімейна депривація як передумова відчуження дитини»), інтерактивних занять («Доля дітей у батьківських руках», «Батьки і діти назустріч один одному», «Зрозумій свою дитину», «Партнерська взаємодія з дитиною», «Крок до дитини»), батьківських зборів («Виховання відповідальної поведінки в сучасних підлітків», «Як порозумітися з дитиною підліткового віку»). Батьки повинні розуміти важливість співпраці з навчальним закладом. Це підтверджує Г. Лактіонова: «Спільна мета навчальних закладів і родин полягає у створенні найкращих із можливих умов в організації навчально-виховного процесу, що забезпечують особистісний розвиток дитини, формують необхідні життєві навички, готують до гідного самостійного життя, визначення його «системи координат»» [3, с. 187].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, для вирішення проблеми профілактики сімейної депривації в інтернатних закладах спортивного профілю було розроблено та впроваджено технологічне забезпечення, що містило комплексні та групові форми соціально-педагогічної роботи з вихованцями закладів (програма «Формула твого успіху», виховні години, вікторини, інтелектуальні ігри, терапевтичні заняття, консультації, вечори спілкування, конкурси, родинні вітальні, родинні свята, тематичні дні), педагогами (лекції, педагогічні семінари), батьками вихованців (батьківський лекторій, інтерактивні заняття, батьківські збори).

Перспективою подальших розвідок є вивчення проблеми соціального становлення вихованців інтернатних закладів спортивного профілю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вайнола Р. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика : [навч. посіб.] / Р. Вайнола ; за ред. С. Сисоевої. – К. : НПУ імені М. Драгоманова, 2008. – 134 с.
2. Красницька О. Профілактика сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. Красницька. – К., 2015. – 230 с.
3. Лактіонова Г. Розвиток партнерства навчальних закладів з родиною як завдання і ресурс соціально-педагогічної роботи: нові підходи, нові технології / Г. Лактіонова // Соціальна робота як правозахисна професія : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 29 квітня 2015 р.). – Чернівці : Видавництво Чернівецького нац. ун-ту ім. Юрія Федьковича, 2015. – С. 186–190.